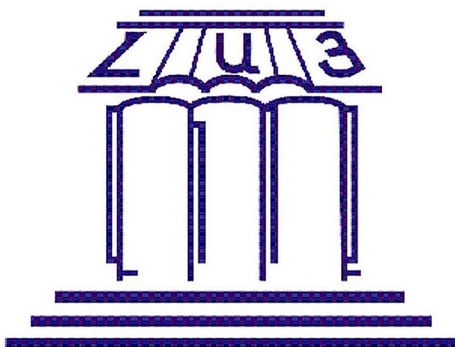

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

894.362

U-12

ՄԻՐԶԱ ԱԼԻ ԱՔՊԵՐ ԹԱՀԻՐ ԶԱԴԵ

Ս Ա Ք Ի Ր

ՀՈՓ-ՀՈՓ ՆԱՄԵ

894

Ս-12

Ա. Կ. (Բ) Կ. Բ. Կ.-ԿԵԳ
«ԲԱԿ.ՆՍԿԻ ԲԱՐՈՉԻ»
ՈՊԵՐԱՏԻՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹ.
1926 Բազու

ՄԻՐԶԱ ԱԼԻ ԱՔՊԵՐ ԹԱՀԻՐ ԶԱԴԵ

10 NOV 1911

394.362

Ս Ա Ր Ի Ր

Ս-12

ար

Հ Ո Փ - Հ Ո Փ Ն Ա Մ Ե

(Բանաստեղծութիւնների ժողովածու)

Թուրքերենից հայերենի լեզածեց

Ա Մ Ե Ռ

Գրքին կցված կա բանաստեղծ Միրզա Ալի
Աքպեր Սաբիրի կենսագրութիւնը, կազմված
հրատարակչության խմբագրութիւն կողմից:

Ա. Կ. (Բ) Կ. Բ. Կ.-կից

«ԲԱԿԻՆՍԿԻ ԲԱՐՈՉԻ»

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹ.

1926 Բազու

25 JUL 2013

73 877

Տպագրված է
Ա. Կ. (Բ) Կ. Բ. Կ. Կից
«ԲԱՆԿԻՆՍԿԻ ՐԱՌՈՉԻ»:
Կոտայ. հրատ. տպարանում

8669-57

Ս Ս Բ Ի Ր — ծն. 1862 թ. մեռել 1911 թ.

ՄԱՔԻՐԻ ՀՈՒՇԱՐՉԱՆԸ ԲԱԳՎՈՒՄ.
(Կանգնեցված է 1922 թ. ապրիլի 28-ին)

ՍԱՌԻՐ ԹԱՀԻՐ ԶԱՆԵ.

(Կենսագրութիւն)

23 հունիսի 1862 թ.—12 հուլիսի 1911 թ.

Իր գործերի մի մասով հայ հասարակութեան ծանոթացվող բանաստեղծի լրիվ անունը Մեշեղի Միրզա Ալեքքեր՝ և ազգանունն էլ Թահիր Զադե յե. բայց մինչև այժմ բանաստեղծը հայտնի յե Սարէր անունով և գրած գործերից ամենահայտնին «հոպհոպնամե» ն (հոպոպի գիրք) և: Այդ անունը առաջ ե յեկել նրանից, վոր հեղինակը ծածկում եր իրեն հալածող հասարակութիւնից իր ով լինելը և հոպոպը*) նրա գործ ածած կեղծ անուններից մեկն և, վորոնց նա հաճախ փոխում եր:

Այժմ անցնենք նրա կենսագրութեան,—

Սարիրը ծնվել և 1862 թ. Շամախի քաղաքում: Մինչև 13—14 տարեկան հասակը սովորել և տեղի դպրոցներում, իսկ հետո, հակառակ նրա ցանկութեան, հայրը տարել եր նրան յուր խանութը ոգնութեան: Հայրը արհեստով սապոն յեփող եր: Սարիրը փոքր հասակից սկսեց բանաստեղծութիւններ գրել և նրա

*) «Մոլլա Նասրեղլին» ժուրնալում հրատարակած նրա առաջին վոտանավորները լույս են տեսել «հոպոպ» կեղծ անունով: Նրա մահից հետո, համաձայն նրա ցանկութեան, 1912 թ. հրատարակված բանաստեղծութիւնները «հոպոպ նամե» յեն կոչվել. դրա համար ել հայերենի թարգմանված նրա վոտանավորների վերնագիրը «հոպոպ նամե» թողին:

ուսուցիչը, Սեյիդ Ազիմը*), նրա մեջ այս ցանկության զարգացման զարկ է տվել:

Խանութ գալով հնարավորության սահմաններում ձեռքից գիրքը բաց չթողնող Սաբիրի և խավարումիտ հոր միջև հարաբերությունները անտանելի էյին դառնում: Այդ պատճառով պատանեկության ժամանակ Սաբիրը մի քանի անգամ անհաջող փորձեր է արել հայրական տանից փախչելու և վերջապես միայն 23 տարեկան հասակում նրան հաջողվում է Արևելյան մուսուլմանական յերկրները անցնել և մի վորոշ ժամանակ ապրել այնտեղ: Իր ճամբորդության ժամանակ նա փերեզակությամբ (շարժի) է պարապել: Հոր մահվանից հետո վերադառնում է Շամասի, ամուսնանում է և յուր մեծ ընտանիքը (8—9 հոգի) պահելու համար ստիպվում է հոր արհեստը շարունակել:

Սաբիրը հարուստ է առանձնահատուկ նշաններով, վորոնցով հին ժամանակը վարձատրում էր այն բոլոր մեծ մարդկանց, վորոնք համարձակություն էյին ունենում մենակ գնալու իրենց ընտրած ճանապարհով:

Ինչպես վերևում ասված է, նա դմակ հալելով սապոն էր յեփում, բայց յեկավ ժամանակ, յերբ մսագործները դադարեցին նրան դմակ ծախել. նա էլ արհեստը փոխելով սկսեց ուսուցչությամբ պարապել: Կյանքում Սաբիրի յերեսին անարգանք հասցնողները և նրան թակողները քիչ չեն յեղել: Յեկ նույնիսկ նրա մահն էլ առաջացել է նրանից, յերբ մի մարդ (իրա փեսան) ատրճանակով նրա վրա հարձակվելով նշան բռնեց, Սաբիրը վախից ուշաթափ յեղավ և ապա մահացավ:

Նրա կրթությունը ամբողջությամբ ինքնադարգացման ար-

*) Սեյիդ Ազիմ Աղրբեջանի մեծագույն բանաստեղծներից մեկն է, նրան կհատկացվի առանձին գրքույկ, վորը թարգմանվել է Գ. Հայկունու կողմից:

դյունք է, և նրա գրած յերկերի մահացու քննադատող միտքն էլ ըրջապատի և կյանքի անմիջական ուսումնասիրության արդյունքն է. Սաբիրը շովինիստ չէր և չէր կապված հառաջադիմության թշնամաբար տրամադրված հոսանքներին: Սաբիրի գրածների մեջ ամենահաջողները և ամենարժեքավորները նրանք չեն, վորոնք նկարագրում են նրա հետապնդած հասարակության իդեալները, այլ նրանք վորոնք այդ քանդվելու արժանի հասարակության ամոթանքները յերեսին խփող բանաստեղծական քննադատություններ են: Մեծ բանաստեղծը յուր բոլոր յերկասիրությունները ստեղծելու ժամանակ մեծ մասամբ չէր ջոկում, վոր այս կամ այնը ասելով՝ նա դուրս էր գալիս կապված այս կամ այն քաղաքական և այլ հոսանքների:

1922 թ. 28 ապրիլի, Աղրբեջանի Խորհրդ. յերկրորդ համագումարի անդամների մասնակցությամբ, Սաբիրին, Կոմունիստական փորցում (նախկին Նիկոլայան), արձան կանգնեցվեց և հրապարակն էլ նրա անունով Սաբիրի հրապարակ անվանվեց:

Սաբիրը ուշիմ, աշխատասեր սոցիալական յերգիչ է, աչք չփակելով նրա և վոչ մի թույլ կողմի վրա, մենք ասելու ենք, վոր նրա գործերի մեջ կենտրոնացված են ամենաըլերեղացած և գրական արտահայտությունները այն շարժումների, վորոնք ցույց են տալիս Աղրբեջանի թրքության պատմական կենսունակությանը 1904—1917 թվ.:

Յեկ վորպեսզի լրիվ պարզենք ընթերցողին, թե սրանով մենք ինչ ենք ուզում ասել, հարկավոր է ավելացնել մի քանի խոսք: Այս մի քանի խոսքերում հարկավոր է շոշափել Սաբիրի վերաբերմունքը այն հասարակական պրոբլեմներին, վորը (յեթե նա պարզված է) կարող է առհասարակ վորոշակի պարզել նրա գիրքը հառարակական այն հարցերի նկատմամբ, վորոնք առաջադրվում էյին նրան իր ժամանակի կողմից:

Այդպիսի հարցեր Սարիբի ստեղծագործություն մեջ պետք է համարել կանանց և բանվորական հարցերը:

Սարիբի այն բանաստեղծությունները, վորոնք նվիրված են Բագվա բանվորներին և վորոնց ընթերցողը կգտնի այս գրքույկում, անժխտելիորեն վկայում են, վոր այդ բանաստեղծությունները, վորոնք դեռ չեն գերազանցվել Սարիբի հաջորդների կողմից մինչև այժմ ել, հանդիսանում են արտահայտիչը այն բանի, —ինչպես վերևում արդեն ասել ենք—վոր Սարիբը յերկար չը մտածելով, անվերապահորեն հարում եր նրանց, վորոնք համարձակություն են ունեցել «Փալազի չարիսը շրջելու»:

Յեւ յեթե մենք ունենայինք ապրիորիկ ցանկություն, չգիտեմ ինչու, անվանել նրան «ավարա», բայց այդ դեպքում, համեմատաբար մի վորքիկ աշխատանք այդ բանաստեղծությունների ուսումնասիրություն վրա, մեզ կոգնի հասկանալու և իմանալու, վոր այնտեղ, ուր խոսքը գնում և կոնկրետ հասարակական շարժման ելական պահանջների մասին, այնտեղ Սարիբը անվերապահորեն պրոլետարիատի և նրա ընտրող ուսմունքի—սոցիալիզմի կողմն է: Ավելին, վորպես արդյունք դրան նա յերբեմն ուղղակի ժխտում և Աստծուն, նրա շեղելից «ինչ կանեյիր դու ով յարար» հատկապես հետևալ մասը այդ ցույց և տալիս,—

Բազի, արտի բարաքյաթը, թե վոր բեզը պիտի ուտեր,
Բա ցանողը՝ քար ու փետ ևր... են ինչ եյիր անում, աստված ...

Աշխատանքը ինչպարին ա, ուժը՝ յեղան, հողը քոնն ա՝
Բեզգադաներ, խան ու բեզեր՝ ել ինչ եյիր անում, աստված ...

Տգիտություն ու խավարը, սաղ աշխարհը թե կը պատեր՝
Են սրտացավ, դրքի մարդեր, ել ինչ եյիր անում, աստված ...

Այստեղ Սարիբը, ինչպես ընթերցողը տեսնում է, թվում է նույն սոցիալական «ինչուն», վորի պատասխանները նրա մոտ միանգամայն պարզ են: Արդեն հարցի դույլթը պարզ ցույց է տալիս նրա վերաբերմունքը այդ հարցերին և մենք իրավունք ունենք սպասելու, վոր անա Սարիբը կասի այն խոսքը, վորը միայն կարող է լրացնել ու պսակել նրա ամբողջ սոցիալական աշխարհայացքը. բայց ավանդ.

Տեր վողորմած, տեր վողորմած, տեր վողորմած.

Քու գործերով, հիանում եմ բերանա բաց...

Մենք իրավացի ենք համարում մեզ ասելու, վոր Սարիբը «ինչ կանեյիր դու յարար» վոտանավորի մեջ թվածները շեշտելով հնարավոր է համարում նրանց իրականացմանը ձգտել, չը նայած այն բանին, վոր նա չեր գիտակցում, թե կրոնի հարցն ել պետք է նույնքան կարուկ կերպով լուծել, ավելի ուղիղ, նա չեր հասկանում կրոնի և հեղափոխության հարցերի լուծման մեջ անհրաժեշտ սերտ կապը: (Մենք արդեն շատ հին ժամանակներից գիտենք, վոր «գարմացումը փիլիսոփայության մայրն է»).

Կամ թե վերցնենք կանանց հարցը.—

Հայ ընթերցողի համար ընտրված Սարիբի բանաստեղծությունների մեջ քիչ չեն վոտանավորներ, վորտեղ Սարիբը (վորը բանաստեղծություններ գրելու համար այնքան անգթորեն հալածվում եր իր սեփական կոնջ կողմից) և առաջին անգամ և լըրիվ նկարագրում է նրանց կյանքը: Նա իր գրչով այնքան շատ է արել, վոր Սարիբին արդարացի համարում են Ադրբեջանի կանանց պաշտպանը, և միաժամանակ մենք կարող ենք ասել, վոր Սարիբը ուներ նույնպես նման վոտանավորներ.—

Դրախտը—մայրերի վոտքերի տակն է. և այլն և այլն.

(Մոհամեդի խաղիս)

Այստեղ մի յեղրակացություն կարող ե անվել, և մենք մտածում ենք, վոր ընթերցողը, հատկապես այն դեպքում, յեթե նա այս առաջնորդողին անդրադառնա վրտանավորների հետ նախորդ ծանոթանալով, այդ յեղրակացությունը արդեն արած կլլինի:

Սաբիրի մոտ, վորը յետ չեր ֆնում իր ժամանակի հասարակական կյանքից, գոյություն չուներ հարկավոր մտածված վերաբերմունքը դեպի իր իդեալը, դեպի այն ճանապարհները վորոնցով կարելի եր հասնել նրան և դեպի այն հասարակությունը, վորին հարկավոր եր քանդել:

Իր աշխարհայացքի կազմակերպման ու ձևակերպման մեթոդներից չազատագրվելու համար, նրա սոցիալական քրեդոն ակամայից կրում եր ուտոպիական բնույթ:

Ծաղրը (մասնավորապես գրական յերգիծանքը) շատ ուժեղ բան ե և Սաբիրը յերգիծանքն եր ընտրել վորպես ուղիղ ճանապարհ ուղղելու իր ժողովրդի պակասները: Նա այդ ուղղությամբ ավելի յե արել, քան իր ժամանակի սոցիոլոգները, վորոնք վերցրել են այլ կուրս: Այժմ մենք վստահ կարող ենք ասել, վոր նրա յերկերը կարդացող հասարակությունը, ծիծաղելով ծիծաղելով՝ շտկում ե յուր պակասները:

ԹԱՐԳՄԱՆՁԻՑ.

ՍԱԲԻՐԻՆ

Վոնց վոր անապատ—մի տեղ ջրի հոր՝ փորված ես, Սաբիր,
Հենց խուլ ու խավար ճամփեքում մի լուս՝ վառված ես, Սաբիր:

Շերտ ու շերտ ընկած անլեզու խալխի լեզուն ես, խիղճը,
Հենց մեղք ու աղիղ քյասիբի համար երված ես, Սաբիր:

Կրակ ես ելի, քյասիբի դարդը՝ սրտումդ՝ խորով,
Հարուստը քոքից կարելու սիրով, լարված ես, Սաբիր:

Քեզանից հետո կֆնա մի դուռ ու մի ճանապարհ,
Բաբերարություն գտնելու խելքով, տարված ես, Սաբիր:

Ազգերը հիմի, մեկ են, հոգի ջան, նպատակը մի,
Կռիվ են գցել, վոր տիղ ու ազրուկ արուն չքամի.
Հալալ քրտինքը իշխան ա հիմի, տիղը հարամի...

Վեր, կաց, տնաշեն, հազար հազար տեղ, սիրված ես, Սաբիր:

ԲԻՆԵԼՄԻԼԵԼ*)

Ձե՞ վոր հիմի, մեր դարում, պիտի ապրել միաբան,
Յեվ մեր միջև կուվելու՝ ամենեկին չկա բան,
Ձե՞ վոր մեկ է մեր վիճակ, մենք բաղդակից ու նման,
Ու ինչո՞ւ մենք հայ ու թուրք՝ դեմ ենք իրար ու դուշման.
Մենք միեկնույն աշխարի, հայրենիքի վորդիներ—
Միթե չկար ու մի մարդ՝ ուղիղ ճամբի մեզ դներ:

Ո՞վ կա գիտուն, դժւս եկեք, քարոզելու ժամանակ է,
Խալիսը յուր, գցելու, բարըշելու ժամանակ է:

Յերկու ընկեր՝ մի տեղից, հին ու ազիլ հարեան,
Վոր քանի դար միատեղ հաց են կերել միերեան,
Հիմի հանկարծ դադաղել, վախ են պահում հարամի.
Տգետ խելքից մեր աշխար դուլում, ալեր է հիմի:
Շեյթանի մասն է ետեղ,—խառնակում է մարդամեջ.
Յաման աստված, արուն է, գեղ ու քաղաք ծխի մեջ:

Ո՞վ կա գիտուն, դժւս եկեք, քարոզելու ժամանակ է,
Խալիսը յուր գցելու, բարըշելու ժամանակ է:

Ձեա իմանում, վորտեղից մոլորվեցին մտքերը,
Միթե ազգը պատճառ է՝ ջոկվեն հայեր—թուրքերը,

*) «Բինելմիլել» — նշանակում է միջազգայնություն: Մարերի այս տեր-
մինը թուրք զբաղանություն մեջ ալիս ստացել է «ինտերնացիոնալ» իմաստը:
Ծ. Թ.

Միթե մարդու գործ է սա, տսեք, ինչպես հավատամ,
Քանի վոր մենք տխմար ենք՝ մեզ էլ հիմար դաս պիտ տան:
Թշնամություն ու վրեժ, չորս կողմ արյուն, ալիքած,
Զուլումն եկավ մեր խելքից, մենք տգետ ենք, մոլորված:

Ո՞վ կա գիտուն, դժւս եկեք, քարոզելու ժամանակ է,
Խալիսը յուր գցելու, բարըշելու ժամանակ է:

Պիտի ասել դրուստը՝ արար աշխար լուսանա,
Պիտի բացել աչքերը՝ խալիսը ճամփեն իմանա,
Պիտի ջնջել սրտերից, վրեժի ցասում ու կրակ,
Ու խափանել չարիքը, վոր մեզ արավ խայտառակ,
Խաղաղ ու հաշտ ապրելու պիտի գտնել ճանապար,
Բինելմիլել, ո՞վ Մարեր, չկա ուրիշ ճար—հնար:

Ո՞վ կա գիտուն, դժւս եկեք, քարոզելու ժամանակ է,
Խալիսը յուր գցելու, բարըշելու ժամանակ է:

ՔԵԶ ՄԱՐԴ ԵՍ ԻՄԱՆՈՒՄ

Ազնի, փառալուստ, քո սե ուրը, հենց իմացար մի կյանք ա,
Դուն ել մարդ ես,—մարդ լինելը հենց իմացար հանձնք ա:

Մարդը են ա, վոր փող ունի,—ինչ մարդուն վայել ա,
Մարդը անուն ու հող ունի,—ինչ մարդուն վայել ա,
Քեֆ ե քաջում՝ միջոց ունի,—ինչ մարդուն վայել ա:

Քո կերածը աղ ու թեփ ա, հենց իմացար կարմզ ա,
Ախմախի մեկ, մարդ լինելը, հենց իմացար հանձնք ա:

Փահլան ռվ ա՝ մարդամեջ գա, փահլա յես՝ տաղ արա,
Քեզ մի գցի մարդահեսար, մեյդանը բաց արա,
Հարուստի մոտ խոնար կանգնի, սիրտդ լաց—թաց արա:

Հարուստի հետ, փահլա մարդը հենց իմացար վոր ջուխտ ա,
Ախմախի մեկ, մարդ լինելը, հենց իմացար նոր ռվախտ ա:

Աղքատ մարդուն ռվ ա տվել դիվան կամ դադաստան,
Աղքատների դասը ջուկ ա, ինչ փլան, ինչ փաստան,
Փող վոր չունես՝ շնորքդ հեչ, չունիս դու ապաստան:

Անկարելի ասած բանը հենց իմացար դատարկ ա,
Ախմախի մեկ, մարդ լինելը, հենց իմացար հանձնք ա:

Զարուչդ ան, վեր կաց գնա, սաղ ուրը դու բանի,
Ես աշխարհը բաժանված ա, դու գահլա մի տանի,
Հարուստ մարդը իր դավաթից, քեզ բաժին չի հանի:

Վոսկու զեզ կա, քո գրոշը հենց իմացար, վաստակ ա,
Ախմախի մեկ, մարդ լինելը, հենց իմացար հանձնք ա:

Փողը մերն ա, հալքաթ փառքը, մեծությունը մերն ա,
Հողը մերն ա, հալքաթ տուրքը, լիությունը մերն ա,
Դիրքը մերն ա, խոսքը մերն ա, տերությունը մերն ա:

Ամեն քոստո՝ խանի նման հենց իմացար կրակ ա,
Ախմախի մեկ, մարդ լինելը, հենց իմացար հանձնք ա:

Դու փահլա չես, իսկ հարուստը հարուստ ա, իմացի,
Մենք ենք տալիս քո շատ ու քիչ ապրուստը իմացի,
Ծնած որից մերը եզ ա, դու գրուստը իմացի:

Քո երեսի թուր ու մուրը հենց իմացար մի փառք ա,
Ախմախին մեկ, մարդ լինելը, հենց իմացար հանձնք ա:

Վոչ բեզարում, վոչ ամաչում,
Բնկել ես զուր աստծու փեշ,
Տանն ել նստած որ ես մաշում:

ԲԱԳՎԻ ՓԱՀԼԱՆԵՐԻՆ

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի,
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

Ախր ինչի՞ իրա խոսքը ասի փահլան,
Կամ թե որենք ու իրավունք ուզի փահլան,
Փահլան ի՞նչ ա, վոր խառնվի ամեն բանի,
Փահլան պիտի գլուխը քաշ գնա բանի:

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի,
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

Փահլան, ասա, ինչի՞դ համար պատիվ տան քեզ,
Ձեն ես հանել՝ դուն ես սուտը... դատի տան քեզ,
Հսի՛ր, բալա, փող ու պատիվ հարուստին ա,
Հարուստը քեզ ինչ ել կտա՝ դու գոհ մընա:

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի,
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

Հարուստի հետ գլուխ մի՞ դիր շառը շատ ա,
Աղքատ մարդը ինչ էլ ասի՝ ախանջ մի տա.
Աղքատի հետ քեզ մի՞ դնի մեկ—բարեբար,
Անգլուխի, անվտի հետ՝ վոչ տուր, վոչ առ.

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի:
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

Դու մի խափվի, փահլան հե՛չ ա, խելքը պակաս,
Փահլան չունի հարստութուն, քուրք ու ատլաս.
Մարդավարի մի հատ խալաթ չունի կարգին,
Ամառ, ձմեռ հենց մի փալաս ունի հագին:

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի,
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

Թե ուզում ես, վոր դինջ մնաս ես աշխարում—
Ղալմաղալի չմոռենաս ես աշխարում,
Քյասի՛ր մարդուց հեռու կենաս ես աշխարում.
Գլխիդ խաթա չկամենաս, ես աշխարում.

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի,
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

Խալիսի դարդը իրան մնա, դու սուս արա,
Հենց քեզ համար քո ոջախը դու լուս արա,
Դու քո տանից, յեթիմներից ձեռ մի քաշի,
Քո բանը չի ուրախութուն,—մի՛ ել հիշի:

Բաղդի անիֆն են չի, շուռ ա եկել հիմի,
Ու փահլան ել մարդամեջ ա ընկել հիմի:

ՅԱՎ ՈՒ ԿՐԱԿ ՈՒՏԵՍ, ՓԱՀԼԱ...

Ի՞նչ ես ի դուր մեջտեղ ընկնում, ի՞նչ ա քո ուզածը փահլա,
Յավ ու կրակ դառար ելի... ի՞նչ ա քո առածը, փահլա.

Մինչև մեկը քեզ չբղի՝ դու քո ճամփեն չես իմանա,
Կիցկվես մի բաշ գալը՝ դու քո չափը չես իմանա,
Խանի կուշարը լեզու կտաս, քո ջուղարը չես իմանա.

Եդ վճր որից դոշադացար, ի՞նչ ա քո կերածը, փահլա:

Հենց անզգամ փշի նման փաթաթվում ես մարդու վոտին,
Մի քեզ մտիկ, եդ քո ուխտին, քո փալասին ու քո հոտին,
Դե վեր ընկի, մի երես, ամոթիցը մտի գետին:

Չալման գիտես,—յեքա տիկ ա, քո գլխին դրածը, փահլա,

Սրան մտիկ, սրա ուխտին, սրա բրդած գրաբառին,
Մարդու սիրտը վեր ա գալի՝ թե պատահի ճանապարհին,
Վորդի՞ց բերին ու վեր գրին մեր աշխարը ես մուրտառին.

Ո՞վ իմանա՝ ի՞նչ տեղից ես, վճր քամու բերածը, փահլա:

Առաջներում աղաթը կար ու քյասիբն եր ամաչկոտը,
Քյասիբն առաջ ճամփա կտար, գլուխ կտար բեգի մոտը,
Պատկառանքով կկռանար մինչի գետին խանի վոտը.

Եդ վճր որից յերես առար, ի՞նչ ա քո արածը, փահլա:

Հիմա ուրիշ ժամանակ ա, հիմա ուրիշ գաղափար ա,
Տրեխներով մեջտեղ յեկել՝ թե աշխարը բարեբար ա,
Վճնց թե բռն մեզ հետ նստի, ո՞վ կթողա, ի՞նչ խաբար ա.

Դու լավ իշտան ունես, դյադան, ի՞նչ ա քո փչածը, փահլա:

Ադան, փահլա, դու քո որը շինի ամիս, հեսարը տես,
Գնա գտի քեզ նմանին, հետը նստի, քո չափը տես,
Ով աշխարքից դատարկուն ա՝ դու նրա հետ քո կապը տես,

Հիմի խալիսը վեր ա կացել, յաման ես, քոքածը, փահլա:

Ասում ես թե՛ յես ել մարդ եմ, բա ռւր ա քո բաղ ու բախչեն,
Եդ ի՞նչ տեսակ զարգացած ես, վոր չտեսանք քո խալիչեն,
Թե դու մարդ ես՝ հողե՞ր ունես, ճորտե՞ր ունես՝ վոտդ պաչեն,

Ո՞ւր ա քո խաս շալ ու կապան, լաթ ա քո հագածը, փահլա:

Եդ վոր մեծ մեծ բրդում ել ա՝ քո տեղը, բաղմոցը ուր ա,
Վորտե՞ղ են քո նոքարները, քո «Սոնիչկա» քո՞նք ռւր ա,
Դինի խմոզ ընկերներդ, քո սեղան սփռոցը ռւր ա.

Մի թաս խմես՝ սաղ շաբաթը չես տեսնի սե հացը, փահլա:

Քեզ վոր աստված ստեղծել ա՝ թուք ա քսել քո ճակատին,
Ասել ա քեզ՝ զհֆր խմի, սատկես, հարամ լինես կաթին,
Ենդուր բաղդը բաժանելիս, աղանջ չարեց քո զանգատին:

Ձեռքդ դատարկ, — հազիվ մեկ աս քո յեղած չեղածը, փահլա,
Ղալաթ չանես, — եւ դուս չտաս գլխումդ եկածը, փահլա,
Եւ մի կենա աչքի առաջ, այ գետին մտածը, փահլա,

Ռ Ա Ն Չ Պ Ա Ր

Ի՞նչ ես ձենդ գցել, աղա, ան ունչպար:
Մի ձեանա աղքատ, հնչողա, ան ունչպար:

Իսկի ամոթ, ապուռ չունես, պատել ես իմ դուռը,
Բարի լուսին, թե իրիկուն, կապել ես իմ դուռը,
Հենց մի գլուխ փնդստում ես, կպել ես իմ դուռը.

Բոլ աս, ի՞նչ ես ուղում, մուրտնո, ան ունչպար,
Ձենդ կտրի, դահլա մի տար, ան ունչպար:

Տարին վատ եր, մի հատ ցորեն չհասավ, իմ ինչ բան,
Մուկը կերավ, բաղ ու բոստան չորացավ, իմ ինչ բան,
Վերան ելար, քո ջուխտ աչքը քոռացավ, իմ ինչ բան.

Ինձ ի՞նչ վոր քո բանը ձախ աս, ան ունչպար,
Թող քո հոգին դուս գա, հախ աս, ան ունչպար:

Պետութունը տուրքը, խարջը առել աս, մեղ ինչ,
Պարտատերը քո լծկանը տարել աս, մեղ ինչ,
Կրակն ընկել, քո տուն տեղը վառել աս, մեղ ինչ.

Հոգիդ ծախի, բեր իմը տուր, ան ունչպար,
Դե ուղ ելի, շատ դուս մի տուր, ան ունչպար:

Իմ ինչ բանը՝ թեկուզ սատկես, ել չկա՞ աշխատող,
Ջահաննամը թո սոված ես, ինձ պետք ա փող ու փող,
Ինչ վոր բանի՝ բերես կտաս, աչքդ ել դուս գա թող.

Ի՞մն ա հողը, ի՞մն ա բերքը, ա՛ռնչալար,
Թե չես ուզում նստի բերդը, ա՛ռնչալար:

Քանի կուզես՝ դու աղաչի, յես իմը կտանեմ,
Կուզես հալի, կուզես՝ մաշի. յես իմը կտանեմ,
Քեզ կքերթեմ, իմ բանը չի, յես իմը կտանեմ.

Ղամշու համը լավ իմացի, ա՛ռնչալար,
Գլխիդ գալը լավ մտածի, ա՛ռնչալար:

Դո ինչ մարդ ես, վոր ջուր խմես, քեզ լակը դեռ շատ ա,
Հացը վո՞րն ա, քեզ կրծե՛լու՝ տախտակը դեռ շատ ա,
Դու վոր մի հին, փալաս գցես քո տակը, դեռ շատ ա.

Քո ինչ բանն ա միտ ու յեղը, ա՛ռնչալար,
Հայվան, մսուրն ա քո տեղը, ա՛ռնչալար,

Բեզդադա յեմ, իմ սուրբը շախով ա, լազաթ ա,
Ես աշխարքը իմ քեֆով ա, իմ ջուրը շարբաթ ա,
Առանց գինու հաց չեմ ուտի, ինձ համար աղաթ ա.

Յես բեզ մարդ եմ, ու բեզդադա, ա՛ռնչալար.
Իմ պատկերը դե տես, եզ ա, ա՛ռնչալար:

Մ Ի Ք Չ Ք Չ Ա, Ք Ն Ի...

Մի քչքչա, սոված հալ, երազումդ հաճարը տես,
Մոռա... արծիվը ման ա գալի, խեղճ անասուն, ճարը տես.

Բակը լին ա, կուտը շատ, պտուտ գալու անուշ տեղեր,—
Մեկ ել մտիկ են դանակին, աբուռաշերտ փառը տես:

Ջու յես ամեկ, քո խելքով հենց իմացար, թուխսը մոտ ա,—
Ջվածեղդ ինչ եփել են, համով շինում պատառը տես:

Քանի կուզես՝ կըթ կըթա, զանգեզուրցի սովածի պես,—
Բեզի, խանի խոբտիկ ես միշտ, դու մեկ ընձա, կաշառը տես:

Մի հավատա, ա՛ռ բալա, «յես եմ ու յես» ասողներին,—
Քեզ կտանեն կախելատեղ՝ մտիկ, նրանց պարը տես:

Կզան գլուխ կյեղեն, քաղցը, անուշ քարոզներով,—
Երեսներին դու մի աշի, մեկ ել նրանց աստառը տես:

Յերը կտեսնես աղա մարդ, դուռ ել կարոտ ու զարդիման,—
Հենց պատանքդ հաղիբ արա, գերեզմանիդ քարը տես:

Ինտելլիգենտ մարդ ել կա, ասածները գցի քամուն,—
Դրանց տեղը սրճարանն ա, գնա բռնած զառը տես:

Պալիտիկա, կարյերա,—դրանց մտիկ վոտից գլուխ,
Մենակ դադարկ խոսել զիտեն, խերը քիչ ա, շառը տես:

Մ Ե Ձ Ի Ն Ձ...

Տարին սով ա, ինչ անենք... խալիսը՝ կարոտ, անճար,
մեզ ինչ,

Մարդ կա չունի կտոր հաց, մնացել ա շվար, մեզ ինչ:

Մեր ապրանքը գտած ա,— ով պատահի պցենք բերան,
նոստացել ենք, թե ինչ ա,— բաժին անենք սրան, նրան.
Մենք ել ունենք յերեխա, պիտի պահել շախ ու նազով,
Անջախ թե մեզ մտիկ տանք, անջախ ապրենք մեր
մուրազով:

Բուք ու բորան, թե պատի՝ վորբի գլուխը քար, մեզ ինչ,
Մարդ կա չունի կտոր հաց, մնացել ա շվար, մեզ ինչ:

Եդ ինչ տեսակ խելք պիտի, վոր մենք դադենք, շինենք
փարա,

Տանք՝ փուչ տեղը գլխկըվի դանգեղուրցի մի ալարա,
Մեր ինչ բանը՝ մտածենք, թե մարդ ել կա՝ մեղք ու
նաչար,

Սիրտը ճաքի թե չունի, գնա սատկի թող չարեհար

Ախ ու վախով ուր ել կա, մարդ կա՝ չունի դադար, մեզ ինչ,
Մարդ կա՝ չունի կտոր հաց, մնացել ա շվար, մեզ ինչ,

Զոռի բան չի, այ մոլլա*), գլուխներս շատ մի տանի,
Քո քարոզը քեզ մնա, ով ա գիժը՝ մտիկ անի,
Ինչներին ա Զանգեղուր, չենք ել ասի՝ սո՞ղ են, մեռած,
Սառը սարում սատկողը, թող ուր առաջ մնա սառած:

Բաղդի բան ա, չհասան՝ մինչև բացվեր ամառ, մեզ ինչ,
Մարդ կա չունի կտոր հաց, մնացել ա շվար, մեզ ինչ:

Դու մի ասի, ազիզըմ, մենք լավ գիտենք դրանց խաղը,
Ամառը սաղ, տեսել ենք, ման ենք եկել լիքը բաղը,
Առել ենք մեր բաժինը, մնացածը թափել գետին,
Զմեռ թիֆլիս կգնանք, իշտան ունենք մեր պալատին:

Զանգեղուրը ձնի տակ թե գտել ա ծվար, մեզ ինչ,
Մարդ կա չունի կտոր հաց, մնացել ա շվար, մեզ ինչ,

Հիմի դրանց տուն ու տեղ՝ թողել ալբեր ու բրիչակ,
Քեֆ ենք անում մեզ համար, մեր տներում՝ ծանր, բարակ.
Մեր «Սոնիչկեն» գտել ենք, հին ու նախշուն սիրեկանը,
Վառել ենք ջահ ու կրակ, փռել մեր սարք ու սեղանը:

Զալխի**) մոմը հանգել ա, տանը ցուրտ ա, խավար, մեզ ինչ.
Մարդ կա չունի կտոր հաց, մնացել ա շվար, մեզ ինչ:

*) «Մոլլա Նասրեդդին» — յերգիծաբանական թերթ:

**) Զալխա — թուրք հասարակ կնիկ անուն:

Հ Ա Ր Ց — Պ Ա Տ Ա Ս Խ Ա Ն

Բ ա ն մ ի խ ո ս ի — հրաման քեզ, լեզուս կծկեմ.
 Բ ա ն մ ի լ ս ի — ականջներս լավ կխցկեմ.
 Բ ա ն մ ի տ ե ս ն ի — հրաման քեզ, աչքս կապեմ.
 Մ ի ծ ի ծ ա ղ ի — դառ արտասուք յես կթափեմ.
 Մ ի հ ա ս կ ա ն ա — եղ մեկը չե. մի ստիպի,
 Քո ուզածը գլխից վեր ա, ուժ չի պատի.
 Վճնց կլինի չհասկանալ, եզ ինչ խոսք ա.
 Մարդուն դադեն, դնեն խաշեն՝ բա նա չզգամ.
 Բնլ ա ելի, ինչ ես կպել դու իմ ջանը,
 Թող շունչ քաշեմ, քո ականջն ել կդինջանա:

ԵՆ ԻՆՉ ԵՅԻՐ ԱՆՈՒՄ, ԱՍՏՎԱԾ...

Մարդու սիրտը թե քար պիտե՞ր՝ են ինչ եյլը անում,
 աստված...
 Սառը արուն, սառը սրտեր՝ ել ինչ եյլը անում, աստված...
 Քանի ամոթը վերացավ, խալխը ճկեց վիզը գետին,
 Թե վոր հոգին չարքաշ պիտե՞ր՝ ել ինչ եյլը անում,
 աստված...
 Ո՞ւր ա հիմա անկեղծութուն, բարին ուզող ո՞վ ա հիմի,
 Ժամանակը թե վոր վատ եր՝ են ինչ եյլը անում,
 աստված...
 Թե վոր խեղճի արտասուքը դառնալու յեր անհատակ ծով,
 Են անհատակ ծով ու գետեր՝ ել ինչ եյլը անում,
 աստված...
 Թե վորսկանը իրա որում, գութ ասածը չեր իմանա,
 Բա յեղնիկը մեղք ու անտեր՝ ել ինչ եյլը անում,
 աստված...
 Բաղի, արաի բարաքյաթը, թե վոր բեզը պիտի ուտեր,
 Բա ցանողը՝ քար ու փետ եր, են ինչ եյլը անում,
 աստված...

Աշխատանքը ոնչպարին ա, ուժը՝ յեզան, հողը քոնն ա,
Բեզգաղաներ, խան ու բեզեր՝ ել ինչ եյիր անում,
աստված...

Տգիտություն ու խավարը, սաղ աշխարհը թե կը պատեր՝
Են սրտացավ, գրքի մարդեր, ել ինչ եյիր անում,
աստված...

Սյուրտուկավոր մուսուլմանին թե կտային քաֆիր անուն,
Թե «Դոշտիկը»*) պիտի աղթեր՝ են ինչ եյիր անում,

Թե պատիվը, թե խոսալը թե վոր քոհնա մարդկանց
պիտեր,
Մի երկու ջուխտ բանագետեր՝ ել ինչ եյիր անում,
աստված...

Թե վոր սրտով գործի կպած, եսքան լրտես ու չար պիտեր,
Բա սատանեն ինչի՞ հետ եր... են ինչ եյիր անում,
աստված...

Թե վոր տղեն տղի համար կնիկություն պիտի աներ,
Բա աղջիկը տանու պնտ եր, են ինչ եյիր անում, աստված...

Թե մեր ամեն վաճառական մի «Սոնիչկա» պիտի գտներ,
Բա «Թեքիզը»**) հենց բերանիտ եր... են ինչ եյիր անում,
աստված...

Տեր վողորմած, տեր վողորմած, տեր վողորմած,
Քու գործերով, հիանում հմ բերանարաց...

*) Դոշտիկ – թրքական աղգային ֆրակ:

**) Թուրք հասարակ կնիկա անուն:

Մ Ա Ր Դ Ի Կ, Մ Ա Ր Դ Ի Կ...

Մի գիժ սատանա ասաց, ես ա ձեր աշխարհը, մարդիկ,
Միթամ գիտուն եք, ցրիվ եք տվել խավարը... մարդիկ:

Լսողը ո՞վ ա, ասողը ո՞վ ա, քարոզողը ո՞վ.
Միթամ չգիտե՞ք՝ զրդելով ա ձեր արարը... մարդիկ:

Գիրք ու գիտություն թե են հասարակ խալխի ձեռը տան՝
Ձե՞ վոր են վախտը մոլլան կմնա անփառը... մարդիկ:

Բռնակալները մի՞թե կուզենան, վոր խալիսը զարթի,
Ես բանը մի՞թե՞ կթողան մարդկանց մի շարը... մարդիկ:

Հիմի ունչպարը որենք ա ուզում, իրավունք ու դատ,
Ուսներ ու բեզեր, վորտե՞ղ ա հիմի ձեր թառը... մարդիկ

Գրողներին ել բեզարել չկա, մենակ թե մրեն,
Հենց փուչ ու զարգակ, գտել են իրենց հնարը... մարդիկ:

Զիմանամ՝ չարից թե ձևք եք քաշել, բարի կամեցել,
Ապա՞ ձեզ տեսնեմ, կտրեցեք իրար կատարը... մարդիկ:

Արուն թափելը ձեր բնության մեջ խոշ ու հալալ ա,
Ախր մարդ եք ե՞. սատանեն մեղք ա, հենց զառը... մարդիկ:

Ափսոս չի՞ միթե, ժանգ ու խավարը հանեք սրտերից,
Ինչի՞ ամեն որ արուն չթափի վաբարը... մարդիկ:

Ձեր յետը միշտ ել բզում ա, ասում՝ «սպանեք զիրար»,
Դե, զլուխ կտրեք, ինչ եք մնացել շվարը... մարդիկ:

Սև տգիտության քողը մեք հանի, թե չե՝ կտեսնեք--
Վոր չկան ձեր ու սատանի միջև ես սարը... մարդիկ:

Շ Ի Վ Ա Ն

Եսքան սովը տարածին ինչի՞ պիտի մենք տանք յարար,
Ինչ խարար ա սովածին մենք տիրական դառնանք, յարար:

Հոգին դուս գա սովածի, մնա՝ ձեռը յերեսին,
Գնա բանի չարեչար, ձեռը դնի յերեսին,
Հաց ա կերել ինչ ոգուտ, մընա գեանի յերեսին.

Թե վոր սատկի, հո լավ ա, կասենք, մի բաշ պրծանք, յարար:

Ականջս շատ միք տանի, մթամ խալխը սոված ա,
Սովը տանի՝ սովածին, գերեզմանը փորած ա,
Պարտական ենք, թե ինչ ա, խելքի տերը աստված ա.

Խալխի դարդը մեզ տվին, նրա տեղը մենք լանք, յարար:

Ես անիծած գաղեթը, դառել ա թամուղ խաթա,
Տալիս ես ձենը ձենի, չեն ասում, սուտ ա, զորթ ա,
Թե՞ հայ, հարայ, ո՞վ ունի՝ սովածներին բերի տա:

Գտած հո չի՞ մեր փողը, վոր հասածին հոգանք, յարար:

Ախր քեզ ինչ, անաքանդ,*) խալխի համար մեռած ես.
Մթամ խալխը քո ինչն ա, վոր եզ դադար երված ես,
Փողը երկու աչքըս ա, վոնց կլինի դեն ածես.

*) Խոսքը ուղղում ե «Մուլա Նասրեդդին» թերթին:

Թե հասածին բաժանենք, բա մենք անփոփոխ մնանք, յարար:

Ինչի՞ պիտի տկուրը մեր փեշիցը մնա կախ,
Ջահաննամը սոված ա, թող գլակը հանի ծախ,
Ել փող տալու տե՞ղ չկա՝ փողս քեզ տամ, սո ախմախ.

Նվեր տալու քիչ տեղ կա՝ ենքան կաշառք, բախշանք, յարար:

Քիչ խոսա, ա՛յ գազեթչի, տեղը գտի, նոր կծի,
Փեշակ չունես, թե ինչ ա, մեզ ել շառով մի գցի,
Մենք վոր փողը խալխին տանք, բա «սոսիչկեն» ի՞նչ ասի.

Հո «սանամը»*) չի՞ նա յեւ, վոր դոնե դուռ թողանք, յարար:

*) Սանամ—թուրք հասարակ կնկա անուն:

Ա. Ղ. Ք. Ա.՝.

Ռանգ ելի գնա, հերիք ա զուսս դուանս, աղքատ,
Բայդաշի նման լաս ու կռկուսս դուանս, աղքատ:

Մեր ես ժողովը թեև կոչվում ա բարեգործական,
Քեկեխի համար թեև դարսած ա հազար ու մի բան,
Թեև բոլորը աղքատահաց ա, աղքատի սեղան—

Բայց մենք ել ունենք մեր հին աղաթը, իմանաս, աղքատ,
Ռանգ ելի գնա, հերիք ա զուսս դուանս, աղքատ:

Մենք ունևոր ենք, մեզ նման մարդիկ զվարճասեր են,
Մեր զոնադները բոլորն ել փողի, պաշտոնի տեր են,
Բոլորն ել ազնիվ ու աղնվական հաստավզեր են,
Մոլլա մարդիկ են աղոթաբերան, խան ու բեգեր են,
Մեր կերածները հազար տեսակի անուշ մրգեր են,

Աչքդ մի չոի մեր խոհանոցը, քոռանաս, աղքատ,
Ռանգ ելի գնա, հերիք ա զուսս դուանս, աղքատ:

Մեր ի՞նչ հաշիվը՝ թեկուզ կրծոտես սովից յեղունգը,
Վոր սովածու թշուհից դառել ես դեղին մի կտոր խուճկը,
Մտիկ... մի մտիկ եզ քո զգվելի քիթ ու պուճուգը.

Յնիկ, թյո՛ւ... յերեսիդ, մուրտառ տեղովդ չորանաս, աղքատ:
Ռանգ ելի գնա, հերիք ա զուսս դուանս, աղքատ:

Ունեոր մարդը ինչի՞ աղքատին կտա ուտելու,
 Քանի վոր ազիդ իշխանավորի նվեր կա տալու,
 Բա եղբան յերես դնել կլինի, գետին մտնելու.

Դե, ձեռք քաշի, բոլ ա յախիցըս կախ մնաս, աղքատ,
 Ռադ ելի գնա, հերիք ա զուսս դռանս, աղքատ:

Վերջը, մի անգամ գոնե հասկացի, վոր դու աղքատ ես,
 Վոր մեր կերածը, ամանը ջուկ ա, չալտի մատես,
 Թե վոր ուտելու բան չունես՝ մեռի... հոգիդ կազատես.

Հերիք ա ինչքան մեղ ել տանջեցիր, վերանաս, աղքատ,
 Ռադ ելի գնա, հերիք ա զուսս դռանս, աղքատ:

Ունեոր մարդը աղքատների հետ չի գա բարերար,
 Ախր, ինչ ունի, վոր ասի՝ յես ել մարդ եմ ի
 Վճնց թե բարերար... բա եդ պատվ՞ւ ա հարուստ, համալ.

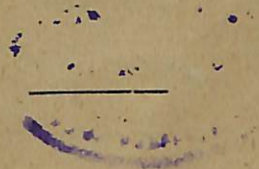
Եդ խելքդ փռւչ ա, մտքիցդ հանի, մոռանաս, աղքատ,
 Ռադ ելի գնա, հերիք ա զուսս դռանս, աղքատ:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

յերես

Կենսագրություն	7
Թարգմանչից Սարգիսին	13
Բինկմիլի	14
Քեզ մամրդ ես խմանում	16
Բազմի փահլաներին	18
Յա՛վ ու կրակ ուտես, փահլա	20
Ռանչալար	23
Քնի	25
Մեղ	26
Հարց - լատասխան	28
Են ինչ կյիւր տնում, աստված	29
Մարդիկ	31
Շիվան	33
Աղքատ	36

Ա. Կ. Կ. (բ) Բ. Կ. Կից

«Բաղինակիյ Բարոշիյ» կոոսերատիվ հրատարակչության կողմից շուտով լույս կտեսնեն հայ և թուրք գրականության նշանավոր ներկայացուցիչների յերկերից նմուշներ թարգմանաբար:

Հայերեն լեզվով

- 1) Սեիդ-Ազիմ Շիրվանի, բանաստեղծություններ, թարգմ. ~~Սեփյան~~ (լույս տեսավ):
- 2) Սարիր, Հոսկ-Հոսկ Նամե, թարգմ. Ամենի:

Թուրքերեն լեզվով

- 1) Թումանյան Հովհաննես, ա) Մի կաթիլ մեղր. բ) Գիրքը թարգմ. Ալի-Աթդար Սեյդյեվի, (լույս տեսավ)
 - 2) Սունդուկյան Գաբրիել, Պեպո, թարգմ. Աբդուլ-Րահիմ Ախվերդովի:
-

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0385937

73.877